

Др Томислав Трајковић¹, председник суда
Основни суд у Прокупљу
Србија

ИСТОРИЈАТ ИНКРИМИНИСАЊА ТЕРОРИЗМА У УПОРЕДНОМ И ДОМАЋЕМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Апстракт: Насиље, сила, репресија и агресија и слични акти или понашања често се у пракси називају тероризмом. Они се често замењују један другим и у пракси се не ретко преплићу у појави која је, под називом тероризма, драстичан и виолентан облик испољавања како насиља и силе, тако и репресије и агресије. У политичкој терминологији па и у свом општем значењу појам тероризма представља примену непосредног и организованог насиља једне мањинске групе спремне да и физичким путем, укључујући ту и атентате, отмице и убиства, намеће своју вољу држави и друштву и употребљава психички терор према маси, изазивајући колективне и личне комплексе страха и несигурности, зебње и апатије. Постоје ставови да постоје два основна облика тероризма: терор власти и терор против власти. Први се састоји у методу владања употребом насиља, тако што се тероризам претвара у политички систем и владајућу политику. Међународне обавезе које су преузеле многе чланице светске заједнице у области сузбијања тероризма допринеле су да су се кривична дела тероризма нашла скоро у свим националним законодавствима. Свака земља је прописе усагласила политичким и правним принципима свог законодавства сходно својим друштвеним потребама и општим схватањима. Зато нема ни јединственог одређења овог деликта као међународног односно националног кривичног дела у савременим законодавствима. Јединствено гледиште постоји само у томе да одредбе класичног кривичног законодавства нису пружале одговарајућу заштиту од тероризма и да их треба мењати, у ком правцу, такође, нема међународне сагласности.

Кључне речи: тероризам, страх, Кривични законик ФНРЈ, Кривични закон СР Србије, међународне конвенције, Уједињене нације

---

¹ tomislav.trajkovic@ni.ap.sud.rs; Tomislav Trajković, Basic Court in Prokuplje, Serbia

1. Уводне напомене

Нови век су за разлику од средњег века одликовали прецизнији, унапређени и уређенији закони који су кривично законодавство далеко систематизованије уредили и поделила га на општи и посебни део. Савремено доба донело је са собом и савременије облике криминала, па чак и најсавршеније облике – појаву организованог криминала, те је тако потреба за прецизнијим и систематизованим кривичним делима била неопходна и појава нових законских текстова који су уређивали кривичноправну политику тог времена. Ниједно савремено друштво није потпуно имуно од тероризма. Насиље се појављује у њему и против њега добијајући различите појавне облике. Систем државне власти ма колико био напредан ствара отпоре и незадовољства² одређених друштвених група које желе веће учешће у власти или само промену тренутног политичког система. Тежња за одржање власти или њено проширење често води употреби силе која се манифестује на различите начине.

Посебна улога правне историје приликом сагледавања свих врста терористичких аката огледа се у врло широким и разноликим последицама у зависности од историјског периода и развоја међународне заједнице и спознаје потребе усклађивања правних решења суверених држава међусобно у билатералним односима, тако и мултилатерално у оквиру међународних организација. Кроз историју посебно су се мењала и развијала правна решења многих међународно правних проблема и питања као што је употреба силе на територији друге државе, имунитет особа и правна ситуација изнуђених ослобађања. Прикупити и систематизовати примере до сада извршених отмица као терористичких аката у посебне групе и подгрупе и отргнути из њих карактеристичне моменте и сагледати их са више аспеката је захтеван и тежак задатак.

2. Одређење тероризма као међународног и националног деликта у законодавствима у 20. веку

2.1. У законодавствима појединих земаља у периоду Хладног рата

Међународне обавезе које су преузеле многе чланице светске заједнице у области сузбијања тероризма³ допринеле су да су се кривична дела тероризма наша скоро у свим националним законодавствима. Свака земља је прописе усагласила политичким и правним принципима свог законодавства сходно

---

² J. Boden, *Les six livres de la republique*, Paris, 1923.

³ Једна од значајних конвенција је и Конвенција за превенцију и спречавање међународног тероризма из 1923. године. О томе више: Д. Трифуновић, „Конвенција за превенцију и спречавање међународног тероризма из 1923. године”, *Пешчаник*, год. 17, бр. 18, 2019, 123–129.

својим друштвеним потребама и општим схватањима. Зато нема ни јединственог одређења овог деликта као међународног односно националног кривичног дела у савременим законодавствима. Јединствено гледиште постоји само у томе да одредбе класичног кривичног законодавства нису пружале одговарајућу заштиту од тероризма и да их треба мењати, у ком правцу, такође, нема међународне сагласности.

Највећа група земаља сматра да је довољно извршити допуне у постојећем кривичном законодавству у правцу инкриминација савремених облика терористичке активности, а да није потребно прописивати опште кривично дело тероризма, јер многи облици тероризма нису ништа друго него посебни облици убиства, телесних повреда, диверзија, атентата, кривичних дела против опште сигурности и подривања друштвено политичког уређења, да је разлика само у мотиву извршиоца тј. да терористи ова дела чине из политичких побуда, али то није сметња за кривично гоњење и одговарајуће кажњавање.

У ову групу спада законодавство Велике Британије, које није прихватило појаву општег кривичног дела тероризма. Оно се држи традиције па и када је донет Закон о сузбијању тероризма 1978. године⁴ њиме се ништа није изменило у односу на кривична дела са елементом тероризма. Тим законом се прописује које групе кривичног дела се не могу сматрати политичким у поступку екстрадиције а то су најтежа кривична дела против живота и тела било она која су прописана овим законом или се кажњавају по *common law*.

Исто гледиште има и законодавство СР Немачке, које је претрпело више измена и допуна. Најзначајнији је „антитерористички закон” од 1976. године,⁵ који задржава став да се кривичним делом општег права покрива терористички криминалитет.

Терористички закон од 1976. године уводи ново кривично дело организовање терористичког удружења. „Антитерористички” члан 129а је 1976. године укључен у Кривични закон у сврху сузбијања левичарског тероризма Фракције Црвене армије (РАФ) у Немачкој. Сам назив дела говори да је оно усмерено на сузбијање терористичке делатности, мада Кривични законик СР Немачке познаје слично кривично дело, организовање злочиначког удружења (пар. 129). Оно се остварује када учинилац организује терористичко удружење чији је циљ усмерен на извршење кривичног дела са елементима тероризма са наглашеним елементима насиља или ако учинилац постане активан члан таквог удружења или такво удружење помаже или подупире. Ово дело се односи само на случајеве када је удружење основано ради извршења појединачно набројаних најтежих кривичних дела (убиство, геноцид, отмица са изнуђивањем, узимање талаца и

⁴ *Up. suppression of Terrorism Act., Schedule I – List of offences, 1978.*

⁵ *Gesetz zur Änderung des Strafgesetzbuches, der Bundesrechtsordnung und des Strafvollzugsgesetzes, BGBI I, S. 2181.*

нека кривична дела против опште сигурности).⁶ Припремне радње у немачком кривичном законодавству у начелу нису кажњиве само ако се инкриминишу као посебно кривично дело из посебних криминално политичких разлога као што је случај са кривичним делом велеиздаје или организовање злочиначког удружења.⁷ Након терористичких напада од 11. септембра 2001. у САД, закони су у Немачкој поштрени. Тако је 2002. године на снагу ступила и измена кривичног закона Немачке с циљем лакшег гоњења чланова и помагача иностраних терористичких организација. Оба члана имају и своје критичаре. Пре свега се чланови Странке зелених и Левице већ годинама боре против њих и траже да се укину. Највећи проблем критичари виде у „великој зависности правосуђа од информација тајних служби које се врло тешко могу контролисати“.

У ову групу кривичних законодавстава улази и тадашње совјетско кривично законодавство које није познавало опште кривично дело тероризма без обзира што се у њему налазе два кривична дела које носе назив терористички акт (чл. 66 и 67 КЗ РСФСР и одговарајућих чланова у кривичним законима других совјетских социјалистичких република). Кривично дело терористички акт из чл. 66 КЗ РСФСР састоји се у убиству (чл. 66 ст. 1) или у наношењу тешке телесне повреде (чл. 66 ст. 2) државном или друштвеном раднику или представнику власти извршен у вези са његовом државном или друштвеном делатношћу у намери да се или ослаби совјетска власт, односно убиство или наношење тешке телесне повреде представнику стране државе.⁸

Слична решења налазимо и у другим тада источноевропским кривичним законодавствима (Пољска, Чехословачка, ДР Немачка, Бугарска), која сагласно Конвенцији о спречавању и кажњавању тероризма имају и једно опште дело које обухвата све основне облике тероризма у оквиру његовог општег појма наравно са разликама које су резултат специфичности сваког кривичног законодавства.

Француско кривично законодавство је 1970. године добило закон против тероризма назван „противразбојнички“.⁹ Он уводи посебну одговорност организатора и подстрекача насилних акција као и добровољних учесника у њима. Ова лица кривично одговарају у случају када организована група у припремљеној насилној акцији употреби силу или поједине насилне радње против грађана или изазове штету на имовини. Ако извршиоци у таквој акцији изврше и нека друга кривична дела искључен је привидан стицај ако су за та дела прописане строже казне па ће они кривично одговорати за ова дела у реалном стицају.

Сходно захтевима међународне заједнице кривично законодавство Шпаније је допуњено 1971. године уношењем два нова кривична дела која се односе

⁶ H. Dahs, Das „Anti-Terroristen Gesetz – oine Hiderlage des Rechtsstaates“, *Neues Juristische Wochenschrift*, 29/1976 H.47, 2145–2151.

⁷ N. N. Jeschck: *Lehrbuch des Strafrechts*, Allg. Teil, 3. Auflage, Berlin, 1978, 423–424.

⁸ Група аутора, *Совјетско је ујоловноје право-осоденаја часції*, Москва 1971, 42–45.

⁹ La Loi du 8 juin 1970. dite „anti-casseurs“.

на тероризам.¹⁰ У Кривични законик је уведено кривично дело у чл. 260 под називом „О кривичним делима тероризма и држању експлозива”. Ово дело прописује као кривичне радње оне радње које су управљене на уништење зграда и објеката значајних за привредни и културни живот земље или за јавне службе или такве радње које изазивају општу опасност с тим да то извршилац чини у намери да угрози сигурност државе и јавни поредак. У Војни кривични закон, пак, уведено је кривично дело под називом „тероризам” (IX поглавље чл. 1 бис). Овде се прописује као кажњиво дело припадање учиниоца групи или организацији или рад за групу или организацију која има за циљ да напада владајући поредак и јавни мир, проузрокујући експлозије, бродоломе, поплаве или немире. Учиниоца одговара за само припадање групи чија је криминална делатност усмерена на разбијање владајућег поретка и јавног реда и мира. Године 1980. Шпанија је усвојила и Закон намењен репресији терористичких аката које изврше чланови наоружане групе.¹¹

Идентичан приступ има и Кривични закон Тексаса који Новелом од 1973. године добија ново кривично дело под називом „терористичке претње”. Ово кривично дело као терористичку претњу узима сваку претњу учиниоца да изврши било које кривично дело са елементом насиља и у намери да

1. проузрокује реакцију од старне државе или добровољне установе која је надлежна да интервенише у случајевима опасности;
2. било коју особу изложи страху услед непосредне претње да ће бити телесно повређена или
3. спречи или прекине смештај или употребу зграде, собе, места за састанке, места које је приступачно јавности, радног места, кола или другог превозног средства, или другог јавног места.

Тексашка инкриминација има доста сличности са шпанским решењем кад се тиче њихове објективне стране с тим што су у шпанском праву терористичке претње конкретизоване а у тексашком апстрактније одређене. У субјективном погледу је разлика та што се за остварење поменутих дела шпанског права тражи посебна намера која делима даје политички карактер док за остварење терористичке претње из тексашког закона или поменутих дела из француског „против-разбијачког закона” није потребна посебна намера па та дела имају карактер деликта општег права.

Кривично дело из чл. 1 бис IX поглавља Војног кривичног законика Шпаније којим се предвиђа одговорност за само припадништво групи или организацији чија је делатност управљена против државног поретка или јавног мира као и свака делатност у таквој групи односно организацији идентична је кривичном делу организовања терористичког удружења Кривичног законика СР Немачке.

¹⁰ A. Beirlaen, *Considerations sur la prevention et la repression du terrorisme international*, Rev. sc. crim. et. pen. comp., Nouvelle serie, No. 4/1978, 837–839.

¹¹ Исто.

У њима се инкриминишу радње које не улазе ни у појам радње извршења ни у појам покушаја кривичних дела са елементом тероризма. У њима се, управо, инкриминишу радње које имају и карактер припремних радњи са елементом тероризма. Ова два примера показују савремена кретања у кривичним законодавствима која иду на проширивање кривично правне заштите од терористичких делатности. Слична кривична дела налазимо и у нашем кривичном законодавству. То је кривично дело удруживање ради непријатељске делатности из чл. 136 КЗЈ и злочиначко удруживање из чл. 227 КЗЈ и одговарајућих прописа у кривичним законима република и покрајина.

Јужноафричка република је донела посебни Закон о тероризму 1976. године. он је крајње уопштен и инкриминише свако дело или покушај извршења кривичног дела које може имати погубне последице по државу. Свако дело протеста проти апартхејда може се овде сврстати. Поступак доказивања ових дела је такође неодређен а казне су врло ригорозне –минимална казна је пет година затвора а већина њих је забрањена смртном казном¹².

2.2. Тероризам у кривично-правном систему СФРЈ односно Србије у 20. веку

Кривично законодавство СФРЈ која је егзистирала у доба Хладног рата садржи већи број прописа за сузбијање и кажњавање терористичких аката. Кривично правни прописи о томе нису сакупљени у јединствени антитерористички закон већ су уграђени у постојеће кривичне законе. Томе се не може дати негативна оцена. Напротив, то гарантује поштовање општих принципа кривичног законодавства како при утврђивању обележја кривичног дела тако и основних принципа који се односе на кривичну одговорност и кажњавање.

Југославија је прихватила обавезу међународне заједнице да у свом кривично правном систему створи услове за одговарајућу кривичну заштиту од терористичких активности. Међутим, кривична дела са елементом тероризма нису прописана само из обавезе према међународној заједници већ и ради заштите основа друштвеног поретка и вредности а посебно основа самоуправног социјалистичког друштва и безбедности Југославије. Због тога су ова кривична дела у највећем броју груписана у посебну главу „Кривична дела против основа социјалистичког самоуправљања друштвеног уређења и безбедности СФРЈ”.¹³

Такав систем заштите је резултат дугогодишњег залагања да се у најширим оквирима унутар међународне заједнице створе услови за одговарајућу кривично правну заштиту и доприносе њеном несметаном развоју који је изложен широком насртају терористичких активности. Такав приступ значи заштиту ужег националног интереса, али нераздвојиво везаног за општи интерес и заштиту

---

¹² J. A. Michener, *The Covenant*, Fawett Crest, New York, 1980, 1208.

¹³ Коментар кривичног закона СФРЈ, Београд, 1978. године, 409–419; Љ. Јовановић, *Кривично право – општи део*, Београд 1973, 72–73.

међународне заједнице и јачање њене стабилности, несврстане политике Југославије у то доба. Кривично дело тероризма из чл. 125 КЗЈ ушло је у кривично законодавство СФРЈ новелом од 1973. године, управо након донете Резолуције о међународном тероризму од стране Генералне скупштине Уједињених нација у 1972. Години.¹⁴

Кривично дело тероризма врши учинилац који из непријатељских побуда према СФРЈ изазивањем експлозије или пожара или преузимањем неке друге опште опасне радње или акта насиља којима може да се створи осећање личне несигурности код грађана или групе грађана.

Радња извршења се састоји у предузимању неке опште опасне радње или радње насиља. Она може бити управљена према лицима или имовини. При томе није потребно да је управљена према одређеним лицима или одређеној имовини. У случају када дође до повреде заштићеног добра опасност мора бити ширег карактера тј. апстрактна опасност за неодређена лица или имовину. Закон као пример наводи изазивање експлозије или пожара. Неки аутори у такве радње убрајају и употребу отрова, јонизирајућег зрачења, електричне или друге енергије, опасних бактерија и слично.¹⁵

Последица кривичног дела тероризма испољава се стварањем осећања личне несигурности не само према лицима према којима је управљен терористички акт већ и према другим грађанима или групи грађана и шире ствара осећај несигурности и немоћи друштва и државних органа да обезбеде мир и сигурност. Тај шири страх је управо значајна последица овог кривичног дела а не она која се манифестује на објекту.

Побуда је битно обележје овог деликта којом се квалификује учиниочев умишљај. Учиниолац дело врши из непријатељских побуда према СФРЈ. Он његовим извршењем жели да нанесе штету друштвено политичком уређењу Југославије, њеној безбедности. Дакле, потребан је квалификовани умишљај и он служи за разграничење овог кривичног дела од кривичних дела опште опасних радњи и насиља.

Квалификовани облик кривичног дела тероризма прописан је чл. 139 КЗЈ а остварује се:

1. кад је предузимање неког терористичког акта имало за последицу смрт неког лица или је изазвало опасност за живот људи или је праћено тешким насиљима или великим разарањима, или је довело до угрожавања безбедности, економске или војне снаге земље, или је дело извршено у особито тешком случају
2. кад се дело врши за време ратног стању или у случају непосредне ратне опасности.

¹⁴ ГСУН Резолуција бр. 3040 (XXVI) од 18.12.1972. године

¹⁵ Љ. Јовановић, *Кривично право – посебни део*, Београд, 1983, 22–24.

Ако је радњом учиниоца остварено и неко друго кривично дело са последицом ван оних које су узете као квалификаторне околности онда ће стајати стицају ових кривичних дела.

Радња овог кривичног дела је доста широко дефинисана у поређењу са решењима датим у Женевским конвенцијама о спречавању и покушају тероризма. Таквом формулацијом радње законодавац је хтео да обухвати све опште опасне радње и акте насиља којима се може створити осећање личне несигурности код грађана или групе грађана.¹⁶

Кривично дело уништење важних објеката привреде из чл. 126 КЗЈ остварује се из непријатељских побуда према СФРЈ рушењем, паљењем, или на други начин уништавањем или оштећењем моста, фабрике, водовода, далековода, бране, саобраћајног средства, средства везе силоса, магацина, складишта, зграде сакупљене веће количине људске или сточне хране, залихе материјала или робе, индустријске, саобраћајно или друго постројење или други објекат који има већи значај за привреду. Овде су набројани објекти који су чешће предмет терористичког напада а и начин извршења је карактеристичан за терористичку делатност „рушење и паљење”. У ком степену треба да буде оштећен објекат закон не одређује. То може бити рушење или онеспособљавање објекта за употребу. Прописан је и тежи облик овог кривичног дела с обзиром на тежину последице.

Дело има политички карактер с обзиром на побуде учиниоца из којих предузима његово извршење.

Кривично дело саботаже из чл. 127 КЗЈ остварује учинилац који из непријатељских побуда према СФРЈ прикривеним подмуклим или другим сличним начином не врши или несавесно врши своју службену дужности или радну обавезу, или у вршењу дужности, односно радне обавезе оштети средства за производњу, па тим радњама проузрокује уништење или оштећење постројења, знатних количина производа, робе или материјала, или рушење, или преправљање рђаво сазиданих грађевинских објеката, или дезорганизује, застој у раду или неизвршавање плана у државним органима или организацијама удруженог рада или у другим самоуправни организацијама и заједницама. Ово дело је слично кривичном делу из чл. 126 КЗЈ. Разлика постоји у односу на начин извршења и извршиоца. Код саботаже се не користи отворено насиље, него се подмуклим понашањем условљава настанак истих последица као и када се употребљава сила највећег интензитета. Уништење војних објеката привреде код дела из чл. 126 КЗЈ може бити извршено од сваког лица док извршилац саботаже може бити само лице које обавља неку службену дужност или радну обавезу. И ово кривично дело има тежи облик чије су квалификаторне околности набројане из чл. 139 КЗЈ.¹⁷

---

¹⁶ Љ. Јовановић, Исто, 22; Р.Атанацковић, *Кривично право-йоседни гео*, Београд, 1978, 34.

¹⁷ Љ. Јовановић, Исто, 26; Лазаревић Љубиша, *Кривично право-йоседни гео*, Београд, 1981, 35, члан 139 КЗЈ.

Кривично дело упућивање и пребацивање на територију СФРЈ оружане групе, оружја и муниције из чл. 132 КЗЈ такође спада у групу кривичних дела са елементом тероризма.¹⁸ Терористичка делатност без обзира одакле се њоме руководи редовно се ослања на помоћ из иностранства. Овом инкриминацијом се тежи онемогућавању помоћи са стране која се често оглед у пребацивању на територију једне земље лица или групе лица у њиховим снабдевањем материјалом за рушење ради извођења терористичких акција и друге непријатељске делатности.

Ово кривично дело је специфично у погледу начина извршења. Учиниолац не учествује непосредно у вршењу неког дела против основа друштвеног уређења и безбедности СФРЈ, већ упућује непосредно извршиоце на место акције, снабдева их неопходним средствима и материјалом а извршиоци су на терену где се имају предузимати терористичке акције. Извршилац овог кривичног дела је најчешће покретачка снага терористичких, диверзантских и других организација и група. Његова криминална делатност је изузетно опасна без обзира што непосредно не предузима терористичке акције, јер он ангажује и организује шири круг лица за извршење таквих акција. Он је међународна веза са другим субјектима у иностранству који потпомажу терористичке активности.¹⁹ Због тога ово кривично дело у сваком остварењу има међународни карактер.

У нашем кривичном законодавству кривична дела са елементима тероризма с обзиром на начин извршења, употребу средстава и последица налазимо и у следећим инкриминацијама: контрареволуционарно угрожавање друштвеног уређења из чл. 114, убиство из непријатељских побуда према СФРЈ из чл. 122, насиље из непријатељских побуда према СФРЈ из чл. 123 КЗЈ. Она се остварују коришћењем насиља и оружја и осталих материјала и средства којима се угрожава безбедност и остале основне вредности друштва и ствара стање несигурности, узнемирености и обећање страха код грађана. Кривична делатност је усмерена и на претње и уцене укључујући и политичка убиства јавних и политичких радника, али и свако друго лице може бити пасивни субјект.

Сем ових у нашем кривичном законодавству налазимо и кривична дела управљена на сузбијање терористичке и друге криминалне активности.

Кривично дело удруживање ради вршења кривичних дела одређених Савезним законом из чл. 254 КЗЈ остварује се организовањем групе лица која има за циљ вршење кривичних дела одређених савезним законом а која се може изрећи 5 година затвора или тежа казна, ако савезним законом за такво организовање није предвиђена тежа казна.

¹⁸ Ову инкриминацију срећемо и у међународним актима који су остали у нацртима и пројектима. Тако сад налазимо у Плану светског кривичног кодекса који је 1937. године, редиговао V.V.Pella; затим у Пројекту кодекса злочина против мира и безбедности човечанства, који је припремила Комисија за међународно право Уједињених нација 1950. године (NU Doc. A/CN.4/25, pp. 28–29).

¹⁹ Љ.Јовановић, Исто, 49; В. Василијевић, „Елементи кривичноправне заштите од тероризма”, *Архив за правне и друштвене науке*, 1–2/1986, 110.

Радња извршења се састоји у разним активностима управљеним на стварање групе, врбовању припадника групе, изради и разради основног плана криминалне делатности, обезбеђењу материјалних и других средстава потребних за извршење плана, одређивању улоге појединих чланова групе и усмеравању њихове делатности. Договор организатора и припадника групе не односи се на извршење једног или више конкретно и појединачно одређених кривичних дела, већ на будуће заједничко континуирано вршење кривичних дела која су оквирно одређена у погледу врсте и карактера кривичних дела која ће вршити групно, нпр. бављење недозвољеним пребацивањем лица преко државне границе (чл. 249 КЗЈ), крађе оружја или борбених средстава (чл. 223 КЗЈ).²⁰

За само припадање групи предвиђена је одговорност, а организатор групе одговараће за свако кривично дело које је произашло из злочиначког плана удружења како за свршено тако и за покушано као и да га је сам извршио без обзира да ли је он у извршењу дела непосредно учествовао. То произилази из опште одредбе о одговорности и кажњавању организатора злочиначког удружења чл. 26 КЗЈ.

Кривично дело удруживање ради непријатељске делатности из чл. 136 КЗЈ – је посебан облик кривичног дела из чл. 254 КЗЈ. Такав однос између ова два дела произилази из саме законске формулације чл. 254 КЗЈ, наиме, да ће се организатор групе лица која има за циљ вршење кривичних дела одређених савезним законом за која се може изрећи пет година затвора или тежа казна ако савезним законом за такво организовање није предвиђена тежа казна а за кривично дело удруживање ради непријатељске делатности је управо предвиђена тежа казна.

Кривично дело из чл. 136 КЗЈ се остварује стварањем завере, банде, групе или другог удружења лица ради вршења кривичног дела из чл. 114 до 119 ст. 2, чл. 120 до 123, чл. 125 до 127 и чл. 131 до 132 Кривичног закона СФРЈ, или ко ствара групу ради вршења непријатељске делатности против СФРЈ.

Стварање удружења није неки формални акт нити за његово стварање постоје нека посебна правила.²¹ У том смислу се изјаснио и Врховни суд Хрватске да „када се ради о илегалним организацијама са противуставним и противдржавним циљевима, одлучујуће је код оцене тог питања стварно стање, понашање и деловање људи о којима се ради, па се из таквог стварног, а не формалног односа има оцењивати да се таква лица могу сматрати члановима таквих илегалних организација или не, односно, да ли се прикупљање других лица има сматрати стварањем нових организација или не”.²²

Лица која су учествовала у стварању удружења и остали његови припадници а нису учествовали у неком делу ради чијег вршења је створено удружење, биће учиниоци само дела из чл. 136 тј. одговараће само за стварање удружења

²⁰ Коментар Кривичног закона СФРЈ (група аутора) Београд 1978, 774; Др Љ. Јовановић, *Кривично право, посебни део*, Београд 1983, 116.

²¹ Исто, 477

²² Пресуда Врховног суда Хрватске Кж.бр. 1100/60.

односно за припадништво удружењу, али лице које је учествовало у стварању удружења као организатор одговараће и за сва извршена кривична дела која су била обухваћена злочиначким планом или су произашла из тог плана сходно одредби чл. 26 КЗЈ.

Извршење кривичних дела са елементима тероризма најчешће се остварује учешћем више лица. Организовање злочиначке групе за ову делатност санкционисано је инкриминацијом из чл. 136 КЗЈ. Њоме је прописана одговорност за припремање радње које у начелу нису кажњиве у нашем кривичном законодавству.

Завера је конспиративни договор између два или више лица о извршењу једног или више кривичних дела. Овај термин се у кривично правној и политичкој литератури употребљава у вези са припремањем политичких и војних кривичних дела. Банда је злочиначко удруживање чији су чланови организационо чврсто повезани и чија је делатност срачуната на извршење више кривичних дела. Група је удружење чији су чланови повезани ради извршења једног конкретног кривичног дела. И банду и групу чине најмања три лица.

Између чланова удружења (завере, банде, групе) мора постојати одређени степен организованости а у првом реду идејне повезаности која се испољава у њиховој свесности о заједничком деловању против СФРЈ. Дакле, сваки припадник организације мора бити свестан постојања заједнице више лица чија је делатност управљена против друштвеног уређења и безбедности и међународног положаја наше земље, међутим, он не мора знати која ће се конкретна акција у том правцу предузети и на који начин се остварити.

Кажњиво је и само припадништво удружењу. Под припадником удружења сматра се лице које учествује или је спремно да учествује у остварењу злочиначког плана завере, банде, групе или другог удружења ради вршења набројаних кривичних дела или у пребацавању или упућивању грађана СФРЈ у иностранство ради вршења непријатељске делатности против СФРЈ. Извршилац мора бити свестан да припада одређеном удружењу које врши или намерава да врши неку непријатељску делатност према СФРЈ. Лице може постати члан удружења у току његовог формирања или да у већ формирано удружење приступи. За остварење овог облика кривичног дела није значајно да ли је припадник учествовао у некој терористичкој акцији.²³

На крају треба споменути и кривично дело злочиначко удруживање из чл. 227 КЗС, чл. 189 КЗВ, чл. 197 КЗХ, и одговарајућих одредаба у кривичним законима осталих социјалистичких република. Кривично дело из чл 227 КЗС је идентично кривичином делу злочиначко удруживање из чл. 254 КЗЈ с тим што се оно односи на припремање кривичних дела која прописује републичко законодавство. Наиме, кривично дело злочиначко удруживање се састоји у организовању групе лица која имају за циљ вршење кривичних дела за која се по закону може

²³ Љ. Лазаревић, *Кривично право, посебни гео*, Београд 1981, 639.

изрећи казна затвора од 5 година или тежа казна, односно постојањем припадником такве групе. Ово дело има супсидијарни карактер у односу на кривично дело злочиначко удруживање из чл. 254 КЗЈ.

3. Закључна разматрања

Потребно је на крају нагласити да сва тадашња решења у смислу инкриминације кривичних дела са елементима тероризма нису битна само за једно епоху историјског развоја законодавства, већ и са бољу анализу данашњих одредби, као и за правац усмеравања будуће модификација закона, потврђивањем оправданости или не за увођењем или мењањем неких концептуалних елемената дела својим историјским постојањем и искуством.

Свака борба па и политичка је феномен који садржи рационалне и ирационалне, предвидиве и непредвидиве моменте. Политичке манифестације нису само организовани, већ и емотивни догађаји и у њима долази до испољавања ирационалних понашања. Међутим, друштвено политички систем је тај који поставља оквире и даје рационални садржај политичкој борби. Уколико овај рационализам није каналисан кроз политички систем, његово испољавање не може се контролисати а из тога настаје терористичка активност. Супротно томе рационално и стабилно политичко друштво тражи полемике, дијалоге и супротстављања, тражи и прихвата алтернативе а то омогућава испољавање индивидуалне и колективне иницијативе и утицај на општа збивања што сужава простор појави тероризма. Дакле, друштвени систем може бити способан да се супротстави спољној виолентности и тероризму ако развија слободан и креативан политички живот, што треба бити превентива, а кривично гоњење извршилаца друштвено неприхватљивог понашања мора остати репресија уколико превентивно деловање не остври резултате.

Постоје знатне разлике у кажњавању и дефинисању кривичних дела са елементима тероризма у зависности од држава. У случајевима извршења кривичних дела са политичком мотивацијом, однос државе према израженим политичким циљевима одређује и оцену настале друштвене опасности па према томе и висину казне. Из наведеног разлога извршиоци бирају државе деловања и организовања према блискости политичких циљева као и државе које нису у пријатељским односима са државом жртвом аката тероризма.

Извори и литература

Извори:

Коментар кривичног закона СФРЈ, Београд, 1978. године.
La Loi du 8 juin 1970. dite „anti-casseurs”.
Пресуда Врховног суда Хрватске Кж.бр. 1100/60.
Up. suppression of Terrorism Act., Schedule I – List of affenees, 1978.

Литература:

Beirlaen, A. *Considerations sur la prevention et la represion su terrorisme international*.
Rev.sc. crim.et .pen.comp., Nouvelle serie, No. 4/1978,
Boden, J. *Les six livres de la republique*. Paris, 1923,
Dahs, H. „Das Anti-Terroristen Gesetz – oine Hiderlage des Rechtsstaates”, *Neues
Juristische Wochenschrift*, 29/1976 Н. 47.
Gesetz zur Anderungdes Strafgesetzbuches, der Bundesrechtsordnung und des
Strafvollzugsgesetzes, BGBI I, S. 2181.
Група аутора. *Советско је уоловноје право-особенаја чассий*. Москва 1971.
Jeschck, N. N. *Lehrbuch des Strafrechts*. Allg. Teil, 3. Auflage, Berlin, 1978.
Јовановић, Љ. *Кривично право, оийшии гео*. Београд 1973.
Јовановић, Љ. *Кривично право-йоседни гео*. Београд, 1983.
Michener, J. A, *The Covenant*. New York: Fawett Crest, 1980.
Трифунковић, Д. „Конвенција за превенцију и спречавање међународног тероризма из 1923. године”. *Пешчаник*, год. 17, бр. 18, 2019, 123–129.
Василијевић, В. „Елементи кривичноправне заштите од тероризма”. *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 1/2, 1986.